

*В.К. Дабрыцкая,
У.А. Васілевіч,
Мінск, Беларусь*

ВЫКАРЫСТАННЕ ЭЛЕМЕНТАЎ ФАЛЬКЛОРУ Ў ВЫХАВАЎЧАЙ РАБОЦЕ З ДЗЕЦЬМІ-СІРОТАМІ (НА ПРЫКЛАДЗЕ РАБОТЫ Ў ДЗІЦЯЧЫМ ДОМЕ ГОРАДА ВІЦЕБСКА)

The focus of this research is peculiarities of children's upbringing process by means of Belarusian folklore in out-of class activities. This research looks into the application potential of Belarusian folklore in the upbringing of children, living in Vitebsk Orphan House and displays its efficiency.

Асаблівае сучаснай сітуацыі ў рэспубліцы – абвастрэнне сацыяльна-эканамічных, палітычных праблем, крызіс выхавання, змена культурных, маральных нормаў, пераразмеркаванне сацыяльных роляў, прыярытэт спажывецкага стаўлення да жыцця – не магла не паўплываць на светапогляд, светаўспрыманне падростаючага пакалення. Адмоўнае ўздзеянне фактараў сацыяльнага асяроддзя, у якой апынулася моладзь, сведчыць аб духоўнай дэградацыі грамадства ў цэлым. Адчуваецца дэфіцыт такіх якасцяў, як ветлівасць, павага да старэйшых, клапацілінасць, тактоўнасць, сумленнасць, дабыня. Прасочваецца страта найбольш каштоўнасных агульначалавечых якасцяў і ўласцівасцяў

асобы, парушаецца гармонія чалавека і навакольнай рэчаіснасці, што вядзе да скажэння выхавання, сацыялізацыі, адносінаў да маральных каштоўнасцяў і самаго чалавечага жыцця [1].

Дзеці, якія засталіся без апякунства бацькоў, аказваюцца ў вельмі складаных умовах. Яны трапляюць у дзіцячыя дамы, якія павінны замяніць ім сям'ю. Вядома, што нават самая лепшая ўстанова не можа забяспечыць дзіцяці паўнавартаснае псіхічнае развіццё, паспяховаю сацыялізацыю пры пераходзе ў самастойнае жыццё. Утрыманства, неразуменне матэрыяльнага боку жыцця і рэальнавакольнага свету, цяжкасці ў зносінах (там, дзе яны павінны быць вольнымі), інфанталізм і непрыманне самога сябе як асобы, няздольнасць да свядомага выбару свайго лёсу – вось далека не поўны пералік праблем, з якімі дзіця-сірата выходзіць з дзіцячай установы ў вялікі свет пасля дасягнення паўналецця [2].

Асаблівасцямі фізічнага, псіхічнага і сацыяльнага становішча дзяцей з'яўляюцца вынікі няшчаснай гісторыі развіцця дзяцей у сувязі з паталогіямі спадчыннага і здабытага характару, адсутнасцю бацькоў, часта з наяўнасцю такога асяроддзя, якое спараджае неадэкватнае развіццё, псіхічныя траўмы. У выніку складаецца вельмі спецыфічны кантынгент дзяцей, якія адрозніваюцца, з аднаго боку, абцяжаранай і часта не зусім яснай спадчыннасцю, а з другога боку – ярка выяўленым дэпрывацыйным сіндромам. Да гэтага трэба дадаць, што адставанне ў фізічным і інтэлектуальным развіцці, слабае здароўе становяцца дадатковымі, але вельмі істотнымі фактарамі, якія ўскладняюць падрыхтоўку да самастойнага жыцця [3].

Установа адукацыі «Дзіцячы дом горада Віцебска» пачынае сваю гісторыю з 1946 г. У дадзенай установе аказваецца дапамога дзецям-сіротам, дзецям, якія засталіся без апякунства бацькоў, дзецям з ДЦП, з асаблівасцямі псіхафізічнага развіцця. Дзіцячы дом – гэта прасторны, светлы, утульны будынак, дзе ёсць усё неабходнае для жыцця і развіцця дзяцей.

Асноўнай задачай усяго калектыву дзіцячага дома з'яўляецца стварэнне сацыяльна-эмацыянальнага камфорту для кожнага дзіцяці, атмасферы добра-зыхліласці, узаемадззяння, узаемадапамогі, педагогі імкнуча не пакрыўдзіць дзяцей, кожнага выхаванца акружаюць увагай, клопатам, любоўю. Выхаванне ў дзіцячым доме накіравана не толькі на рашэнне выхаваўчых задач, але і на рашэнне спецыфічных задач – карэкцыю недахопаў пазнавальнай дзейнасці і эмацыянальна-валявой сферы, сацыяльна-псіхалагічную адаптацыю. Падрыхтаваць выхаванцаў дзіцячага дома да актыўнага жыцця, дапамагчы засвоіць элементы нацыянальнай культуры, сацыяльныя нормы і каштоўнасці дазваляе зварот да вуснай народнай творчасці і розных жанраў беларускага фальклору.

Выхаванцы павінны разумець, што кожны чалавек незалежна ад узросту – частка свайго народа; што ў кожнага чалавека ёсць Радзіма: блізкія і дарагія яму мясціны, дзе жыве ён і яго сваякі. І трэба жыць так, каб было добра ўсім

навокал: і людзям, і жывёлам, і раслінам. Прывіць дзецям з ранніх гадоў любя да сваёй зямлі і свайго народа, яго добрай мудрасці, назапашанай стагоддзямі яго багатай і жывой культуры – вельмі важная задача. Чалавек, спачат маленькі, а потым вялікі, толькі тады цвёрда стаіць на нагах, калі адчувае і разуме родную зямлю, яе традыцыі і гісторыю. Выкарыстанне элементаў фальклору ў паўсядзённай рабоце выхавацеляў спрыяе ненадакучліваму засваенню ведаў пра нашу спадчыну.

Уводзячы вывучэнне фальклору ў дзяцінстве, мы тым самым закладваем базу для развіцця асобных якасцяў выхаванцаў. Атрыманы ў раннім дзяцінстве аб'ём фальклорнага матэрыялу дазваляе дзецям адчуваць сябе больш вольна, што ў будучыні дае ім шанец мець актыўную жыццёвую пазіцыю. Эмацыянальнае ўспрыманне фальклору фарміруе ў дзіцяці здольнасць да суперажывання, вучыць узаемадапамозе. На прыкладзе народных традыцый у дзяцей выходзяць такія якасці, як працавітасць, дабрыва, уменне сябраваць, павага, старэйшых, фарміруецца паняцце пра гонар.

Праца ў дзіцячым доме вядзецца з усімі выхаванцамі, у тым ліку і з самымі маленькімі дзецьмі 3–4 гадоў. Пасляховаму вырашэнню пастаўленых задач спрыяе насычэнне фальклорным матэрыялам усіх форм працы: музычных заняткаў, заняткаў харэаграфічнага гуртка, заняткаў тэатральнай дзейнасці, заняткаў па фізкультуры, заняткаў па маляванні і ручной працы, забаўляльных форм (святаў, спектакляў, экскурсій і г. д.).

Фальклорны матэрыял дае магчымасць ва ўмовах калектыўнага навучання праводзіць індывідуальную выхаваўчую працу з кожным выхаванцам. Закрываюцца, уласціва дзецям-сіротам, абцяжарвае іх уваходжанне ў дзіцячы калектыў. Гульні фальклору збольшага спрыяюць пазбаўленню гэтай перашкоды. Гэты спосаб калектыўнага зносінаў гульні фальклору з'яўляецца добрым сродкам фарміравання здольнасці «быць у калектыве». Народная гульня аб'ядноўвае дзяцей агульнай дзейнасцю. Цэлы арсенал народных гульняў спадабаўся нашым выхаванцам. Гэта гульні: «Хованкі», «Ноч і дзень», «Адгадай, хто?» і г. д.

Улічваючы своеасаблівае нярэвое-псіхічнае развіццё выхаванцаў дзіцячага дома, неабходна памятаць, што народная музыка – каштоўны матэрыял для развіцця музычных здольнасцяў дзяцей. Многія фальклорныя жанры выконваюць не толькі этычную і эстэтычную функцыі, але і спрыяюць фізічнаму разумовому развіццю. Карагодныя рухі развіваюць мускулатуру, каардынацыю рухаў, пластыку, матарыку, уменне рухацца пад музыку; такія разнавіднасці дзіцячага фальклору, як лічылкі, прыгаворкі, пацешкі і іншыя – спрыяюць не толькі развіццю дыхання, прамаўлення і пеўчых навыкаў, але таксама развіваюць разумовыя здольнасці дзяцей.

Самым вясёлым рытмічным відам фальклору з'яўляецца жанр танца. Харэаграфічны гурток «Вясёлка» працуе ў дзіцячым доме з 2012 г. У танца-

«Весялуха», «Крутуха», «Лявоніха», «Таўкачыкі», «Крыжачок» развіваецца пачуццё рытму, фарміруецца лёгкасць, пластычнасць, артыстызм дзяцей, адлюстроўваецца настрой беларускага народа. На занятках харэаграфічнага гуртка размінка праходзіць пад беларускую народную музыку. І хоць дзеці яшчэ гэта не ўсведамляюць, але родныя мелодыі, няхай сабе і пасіўна, але назапашваюцца ў іх свядомасці.

Такім чынам, існуе цэлы шэраг бясспрэчных фактараў, якія сведчаць аб станоўчых выніках пры выкарыстанні беларускага фальклору ў працы з дзецьмі-сіротамі.

Літаратура

1. Мерзлякова, А.А. Актуализация исследования проблемы социализации детей средствами белорусской народной педагогики (кон. XIX – нач. XX вв.) / А.А. Мерзлякова // Академикон – научные статьи для учителей. – 2013. – [Электрон. ресурс]. – Режим доступа : <http://academicon.ru>. – Дата доступа : 08.02.2014.
2. Назарова, И.Б. Возможности и условия адаптации сирот / И.Б. Назарова // Социологические исследования. – 2001. – № 4 – С. 70–77.
3. Пескова, М.Е. Особенности формирования жизненного опыта у воспитанников детского дома / М.Е. Пескова // Дефектология. – 2008. – № 5 – С. 75–83.